

SİMİT ve PEYNİR'le "BİLİM İNSANI ÖYKÜLERİ"

Dilhan
Eryurt

(1926 - 2012)

Yazan ve Çizen:
Bilgin Ersözlü

1935 yılında Ankara'da bir ilkokulda, tabiat bilgisi dersindeyiz. Öğretmenleri, Küçük Dilhan ve sınıf arkadaşlarına Güneş Sistemi'ni anlatıyor.

İşte böyle çocuklar.

Demek ki neymiş? Demek ki yaydığı ışık ve ısı enerjisiyle şu an üzerine bastığımız seyyareye hayat veren Güneş, bir yıldızmış.

Eyvah! Seyyare diye bir şeyin üzerine basıyormuşuz Peynirciğim, ezilmemiştir umarım.

Ha ha ha! Eskiden gezegenlere seyyare denirmiş Simitçiğim. Bir şeyi ezmiş değilsin, Dünya'dan bahsediyor öğretmen.

Güneş'le Dünya arasındaki aşağı yukarı yüz elli milyon kilometrelik mesafeyi yaklaşık sekiz dakikada kat eden Güneş ışınları...

Yüz elli milyon kilometre mi? Bizim evle okulun arası ise bir buçuk kilometre belki var, belki yok!

Okula gelirken bir buçuk kilometreyi hızlı hızlı yirmi dakikada yürüyorum desek...

Bir saatte altmış dakika olduğuna göre...

Saatte dört buçuk kilometre hızla Güneş'e kadar olan yüz elli milyon kilometreyi yürümek...

Otuz üç milyon üç yüz otuz üç bin üç yüz otuz üç saat sürecek...

Bunu dakikaya çevirirsek...

Aa! Seyyare gezegen demekse seyyar da "gezgin" anlamına geliyor olabilir mi ki? Sabit bir yeri olmayan satıcılara bu nedenle mi "seyyar satıcı" deniyor dersin Peynirciğim?

Aa! Bravo Simitçiğim. Ne güzel yakaladın benzerliği. Dile bir yatkınlığın var senin zaten.

Görüyor musun Peynirciğim. Nasıl da hesaplayıverdi hemen.

Dilhan'ın da matematiğe bir yatkınlığı var anlaşılan.

Dilhan bir yandan hesap yapar, diğer yandan gökyüzüyle ilgili hayallere dalar.

Işığın sekiz dakikada kat ettiği mesafeyi yürümek... Yaklaşık iki milyar dakikadan...

Yani üç bin sekiz yüz beş seneden fazla sürerdi...

Hem bizi bu kadar uzaktan ısıtabildiğine göre...

Güneş'in yüzeyi çok ama çok sıcak olmalı...

Peki bir gün, Güneş'i değil ama belki daha yakındaki bir başka gök cismini, örneğin Ay'ı...

Bu amaç için özel olarak inşa edilecek bir uzay aracına binip ziyaret edebilir mi ki insanlar?

Edebilir elbet ve zaten ettiler de. Güneş'le kıyaslandığında topu topu 384.000 kilometre uzağımızdaki Ay, kapı komşumuz sayılır. Apollo 11 uzay aracındaki astronotlar bir hafta on gün içinde Ay'a gidip dönuverdiler!

Haklısın Simitçiğim ama Dilhan henüz bilmiyor bunu. 1969'a daha otuz dört yıl var.

Yıllar geçer. Üniversite çağı geldiğinde Dilhan, matematiğe olan yatkınlığını kullanabileceği bir alan arayışına girer.

İleride, yüksek matematik hesapları gerektiren astrofizik, yani gök fiziği alanında çalışmaya karar verir. Bunun için ilk basamakta İstanbul Üniversitesinde astronomi, yani gökbilim okur. Böylece emekli olana dek yurt içi ve yurt dışındaki pek çok üniversite ve bilimsel araştırma kuruluşunda devam edecek olan bilimsel çalışmalarına başlamış olur.

Kanada Atom Enerjisi Kurumu, 1959.

Sayın Eryurt, yıldız yapılarını modelleme çalışmamızı ilerletebilmek için çok daha kısa sürede çok daha fazla sayıda ve karmaşık matematik işlemi yapabilmemiz gerekiyor. Bunun için kurumumuza yeni bir yardımcı aldık. Gelin sizi tanıştırayım.

Kimmiş bu matematik dâhisi acaba?

Bilmem. Görürüz şimdi.

Söz konusu yardımcı bir insan değil, bir bilgisayardır. Ne var ki bir bilgisayarın belirli bir iş görebilmesi için önce o işe yönelik programlanması gerekmektedir. Dilhan Eryurt kısa zamanda bilgisayar programı yazmayı öğrenir.

İnanamıyorum! Hesap makinesiyle bir haftadır uğraştığım problemin çözümü birkaç saniyede elimde. Şu bilgisayar denen şey bir harika!

İyi de, bilgisayar nerede Peynirciğim? O ışıklı koca dolaplarla ne yapıyor Dilhan Teyze?

Ha ha ha! Bilgisayar o işte Simitçiğim. İlk bilgisayarlar kocamandı böyle.

1960'lı yıllar. ABD, Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi.

Kütle, tamam... Yüzey sıcaklığı, tamam... Parlaklık, tamam... Yaş, tamam. Bütün değişkenleri girdim.

Ama buna göre Güneş'in geçmişi hakkında yanlış bildiğimiz bir şey var. Sanılan aksine, Güneş'in ilk devirlerindeki parlaklığının şu ankinden çok daha fazla olduğu sonucu çıkıyor. Bu durum çevresindeki gezegen ve diğer gök cisimlerini de etkilemiş olmalı...

NASA üniforması da pek yakışmış Dilhan Teyzemize.

Bence de.

20 Temmuz 1969, Ay.

Dünyanın pek çok ülkesinden yüzlerce bilim insanının emek verdiği Ay'a yolculuk projesi, sonunda meyvesini verir. Uzay aracı Apollo 11, içindeki üç astronotla birlikte Aya inmeyi başarır.

Bir insan için küçük, insanlık içinse dev bir adım!

Güneş'in tarihiyle ilgili çalışmasıyla Dilhan Teyzemiz de bu projeye katkıda bulunan bilim insanlarından biriymiş demek ki.

Evet Simitçiğim. Ömrü boyunca layık görüldüğü pek çok ödülün biri olan Apollo Başarı Ödülü'nü bu sayede almış.

Dilhan Eryurt ilerleyen yıllarda ülkemizde gökbilim alanındaki çalışma olanaklarının gelişmesi için uğraştı. Gökbilim eğitimi veren okulların artması, yeni gözlemevlerinin kurulması için çaba sarf etti. Üniversitelerde öğretmenlik ve yöneticilik yaptı, bildiklerini başkalarının da öğrenmesini sağladı.

Elbette. Gökyüzünde daha keşfedecek çok şey var.

Aynen öyle.

Dilhan Eryurt bilim yolculuğuna küçükken aklına gelen "Güneş nasıl ışıyor?", "Gökyüzünde nasıl bu kadar çok yıldız var?" gibi soruların peşine takılarak başlamıştı.

Ömrü boyunca dünyanın ve ülkemizin saygın üniversitelerinde ve bilim kuruluşlarında çalıştı, gökbilimle ilgili yüzlerce soru daha sordu, bazılarının yanıtını da kendisi buldu.

Bulduğu yanıtlar için ve ülkesinde başka gökbilimciler de yetişsin ve başka sorular sorup yanıtlar bulabilsin diye uğraştığı için...

Dilhan Eryurt'a iki kedi için küçük, kedilik içinse dev bir teşekkür de bizden o zaman!